

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

© Вербицька Г.Л., Завербний А.С., 2009

Проаналізовано стан вітчизняних машинобудівних підприємств, уточнено поняття інвестиційна стратегія, обґрунтовано важливість планування інвестиційної діяльності, принципи та основні етапи розроблення інвестиційної стратегії, реалізація яких дасть змогу інвестору забезпечити чіткий взаємозв'язок стратегічного, поточного й оперативного управління інвестиційною діяльністю підприємства, сформувані основні критеріальні оцінки вибору реальних інвестиційних проєктів і фінансових інструментів інвестування.

The state of domestic machine-building enterprises is analysed in the article, a concept is specified investment strategy, grounded importance of planning of investment activity and grounded principles and basic stages developments of investment strategy, realization of which will enable an investor to provide clear intercommunication of strategic, current and operative management of enterprise investment activity, form the basic criterion estimations of choice of the real investment projects and financial instruments of investing.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Аналіз економічного розвитку свідчить про стагнацію машинобудування України. У машинобудуванні обсяг виробництва у 2007 році становив не більше 30% від рівня 1990 року. При цьому питома вага галузі у загальному обсязі промислового виробництва за 1990–2007 рр. знизилася майже втричі. Знос активної частини виробничих фондів вітчизняної промисловості досяг 60% і не компенсується капітальними вкладеннями. За останні роки різко скоротилися обсяги фінансування і освоєння капітальних вкладень із усіх джерел, погіршилися показники їх технологічної і відтворювальної структури, істотно сповільнилися інноваційні процеси.

Одна з основних перешкод на шляху до економічного зростання – недостатня кількість інвестиційних ресурсів. Це пов'язано з тим, що на більшості машинобудівних підприємств немає стратегії розвитку. Відсутність чітко визначених стратегічних позицій негативно впливає на прийняття рішення потенційними інвесторами, оскільки існує великий ризик втрати коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Для успішного залучення інвестицій необхідно сформувані таку інвестиційну стратегію на машинобудівних підприємствах, яка дасть можливість створити умови для використання інвестицій із забезпеченням максимального економічного та соціального ефекту від їх реалізації за дотримання встановленого рівня ризику.

Окремі підходи щодо розроблення оптимальної інвестиційної стратегії висвітлені у працях багатьох учених, зокрема: Гайдис Н.М. [1], Гуторов О.І. [2], Гриньова В.М. [3], Майорова Т.В. [5], Мойсеєнко І.П. [6], Реверчук С.К., Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. [7], Тарасюк Г.М. [9], Тяч Р.Б., Холод Б.І., Ткаченко В.А. [10], Шевчук В.Я., Рогожин П.С. [11], Федоренко В.Г. [12]. Проте, незважаючи на доволі велику кількість праць з цієї тематики, у вітчизняній літературі немає єди-

ного підходу щодо етапів формування інвестиційної стратегії, а також відсутні комплексні дослідження з розроблення антиризикованої стратегії, реалізація якої давала б змогу провести структурну перебудову виробництва і фінансове оздоровлення підприємства з врахуванням впливу ризику.

Цілі статті. Дослідження теоретичних основ та прикладних проблем формування інвестиційної стратегії машинобудівних підприємств зумовлює постановку таких цілей:

- визначити стан машинобудування України;
- дослідити джерела формування інвестиційних ресурсів;
- уточнити сутність поняття інвестиційна стратегія;
- розробити інвестиційну стратегію для машинобудівних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вітчизняне машинобудування – це складна система, до складу якої входить більш як 30 галузей і понад 50 підгалузей промисловості, в тому числі: авіаційна, суднобудівна, атомно-енергетична, електротехнічна, важке, сільськогосподарське машинобудування, станкобудування тощо. Тому можна без перебільшення сказати, що рівень розвитку такого потужного багатогалузевого і стратегічно важливого комплексу промисловості створює матеріально-технічну основу для переоснащення усіх інших галузей економіки. Однак в умовах економічної кризи у машинобудуванні країни склалося важке становище, яке проявляється у стійкій тенденції до зменшення питомої ваги машинобудування в обсязі і структурі промислового виробництва, істотному погіршенні показників оновлення продукції, скороченні частки машинобудівної продукції в загальному обсязі експорту.

На машинобудівних підприємствах України спостерігається недостатнє оновлення основного капіталу. Середній вік обладнання підприємств України продовжує збільшуватися. Сьогодні частка обладнання, яке експлуатується більше ніж 20 років, становить близько 13%, більше 10 років – 60%.

Фінансово-економічний стан вітчизняних машинобудівних підприємств можна охарактеризувати так: збільшення фізичного і морального зносу основних виробничих фондів і зниження їх реальної вартості; ріст витрат на утримання і експлуатацію невикористаних фондів; різке зменшення частки грошових коштів у складі активів; накопичення на складах підприємств готової продукції, яка не користується попитом на ринку; значне збільшення питомої ваги дебіторської заборгованості в загальній структурі оборотних активів за зменшення коефіцієнта її обороту; значне збільшення частки короткотривалої кредиторської заборгованості в загальній структурі джерел формування капіталу за збільшення терміну її обороту, що є перешкодою для поновлення виробничих потужностей, освоєння нової продукції та послуг.

Необхідність забезпечення стійкого інноваційного розвитку машинобудівних підприємств України в сучасних умовах потребує активізації інвестиційних процесів з метою модернізації виробничого потенціалу і підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Основні джерела фінансування інвестиційних проектів класифікують за такими ознаками: 1) за рівнем формування фінансових ресурсів – централізовані та децентралізовані фінансові кошти; 2) за належністю фінансових ресурсів – власні та позикові фінансові кошти; 3) за формою залучення власних фінансових ресурсів – фінансові кошти, що залучаються з внутрішніх джерел, та фінансові кошти, що залучаються із зовнішніх джерел.

В Україні сьогодні склалася така ситуація, що за джерелами фінансування капіталовкладень в основний капітал найбільшу питому вагу посідають власні кошти підприємств та організацій (табл. 1).

Отже, як зрозуміло з табл. 1, основними джерелами формування капіталу на підприємствах є прибуток і амортизаційні відрахування. Звичайно, що говорити в такому випадку про розвиток інноваційних процесів в Україні не варто, оскільки більшість коштів вкладається у застарілі затратні технології, устаткування і споруди.

Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування, % до загального обсягу [8]

Джерела	Роки						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Кошти Державного бюджету	5,4%	5,0%	7,0%	10,5%	5,5%	6,5%	6,6%
Кошти місцевих бюджетів	4,1%	3,7%	4,1%	4,7%	4,2%	4,5%	4,3%
Власні кошти підприємств та організацій	66,8%	65,8%	61,4%	61,7%	57,4%	59,8%	58,7%
Кошти іноземних інвесторів	4,3%	5,6%	5,5%	3,6%	5,0%	3,4%	3,2%
Кошти населення	4,4%	4,2%	3,6%	3,4%	3,3%	3,4%	3,5%
Кредити банків та інші позики	4,3%	5,3%	8,2%	7,6%	14,8%	14,3%	16,6%
Інші джерела фінансування	10,7%	10,4%	10,2%	8,5%	9,8%	8,1%	7,1%

В умовах, коли більшості підприємств доводиться покладатися на власні кошти в процесі інвестування у виробництво, інноваційна активність визначається реальною їх прибутковістю. Однак рентабельність машинобудівних підприємств є доволі низькою (рис. 1), що свідчить про неефективність використання капіталу машинобудівними підприємствами України.

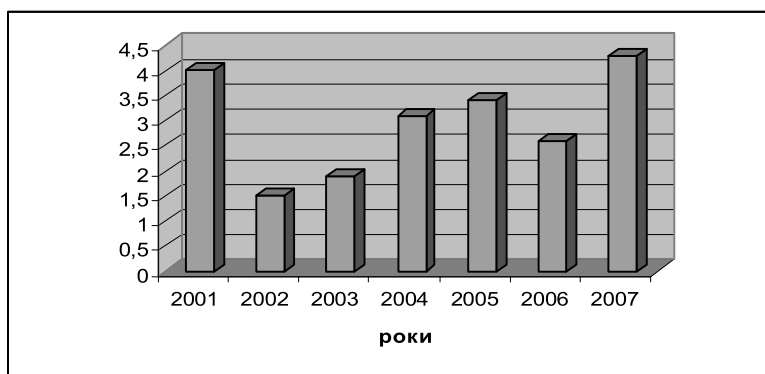

Рис. 1. Рентабельність операційної діяльності машинобудівних підприємств

Вихід з такої складної ситуації та подальший розвиток вітчизняного машинобудування вимагають інноваційно-інвестиційного пошуків, оновлення основних фондів на принципово новій, конкурентоспроможній основі. Проведення активної інвестиційної діяльності і її спрямованість на зниження витрат сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних машинобудівних підприємств.

Однак, незважаючи на те, що інвестиції є необхідною умовою інновацій, вони автоматично не забезпечують інноваційні процеси. Ефект досягається тільки за ефективного використання інвестицій. Тому, щоб визначити оптимальні напрями вкладень капіталу і виявити найефективніші способи його використання протягом тривалого періоду зі стабільною віддачею, необхідне розроблення стратегії інвестування й успішна її реалізація.

Під інвестиційною стратегією необхідно розуміти систему довготермінових цілей інвестиційної діяльності підприємства, що визначається довготерміновими завданнями його розвитку та інвестиційною ідеологією, а також передбачає вибір найефективніших шляхів досягнення поставлених цілей.

Інвестиційна стратегія відіграє значну роль у діяльності підприємства, зокрема:

- забезпечує механізм реалізації довготривалих цілей підприємства;
- дає змогу реально оцінити інвестиційні можливості підприємства, забезпечити максимальне використання його внутрішнього потенціалу та можливість активно маневрувати інвестиційними ресурсами;
- забезпечує можливість швидкої реалізації перспектив підприємства;

- дає змогу мінімізувати негативні наслідки, що сталися внаслідок шкідливого впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства;
- відображає переваги підприємства в інвестиційній діяльності перед його конкурентами;
- забезпечує чіткий взаємозв'язок усіх рівнів управління підприємством (від стратегічного до оперативного);
- є однією з базових передумов стратегічних змін загальної організаційної структури управління та організаційної культури підприємства.

Згідно з обраною стратегією інвестор оцінює альтернативні інвестиційні проекти, проводить їх техніко-економічне обґрунтування, селекціонує їх, відбираючи найперспективніші, і формує з останніх відповідні інвестиційні портфелі.

На вибір інвестиційної стратегії підприємства впливає низка чинників. До них належить загальна стратегія розвитку, яка передбачає:

- проникнення на ринок та забезпечення виживання збиткової діяльності;
- закріплення на ринку та забезпечення беззбиткової діяльності;
- істотне розширення свого сегменту на ринку та забезпечення систематичного зростання прибутку з виходом на оптимальний рівень;
- диверсифікованість діяльності та забезпечення збалансованого зростання прибутку на оптимальному рівні;
- забезпечення стабілізації обсягу діяльності шляхом збереження прибутку, платоспроможності та фінансової стійкості;
- відновлення форм та напрямків діяльності, забезпечення умов щодо високих темпів зростання прибутку.

Інвестиційна стратегія машинобудівного підприємства повинна формуватися з використанням таких принципів:

- розгляд підприємства як відкритої системи, що здатна до самоорганізації;
- врахування базових стратегій операційної діяльності підприємства;
- забезпечення охоплення усіх рівнів управління інвестиційною діяльністю підприємства;
- забезпечення адаптивності інвестиційної стратегії до змін чинників зовнішнього середовища;
- забезпечення альтернативності стратегічного інвестиційного вибору;
- врахування рівня інвестиційного ризику в процесі прийняття стратегічних інвестиційних рішень;
- орієнтація на професіоналізм інвестиційних менеджерів підприємства у процесі реалізації інвестиційної стратегії підприємства;
- забезпечення розробленої інвестиційної стратегії підприємства відповідною організаційною структурою та відповідним рівнем організаційної культури.

Процес формування інвестиційної стратегії машинобудівного підприємства доцільно здійснювати за такими етапами:

1. Визначення загального періоду формування інвестиційної стратегії. Цей період залежить від тривалості періоду, прийнятого для формування загальної стратегії підприємства, передбачуваності розвитку економіки, галузевої належності підприємства, його розміру, потужності і темпів розвитку.

2. Аналіз макроекономічного середовища та зовнішніх умов. На цьому етапі аналізується кон'юнктура інвестиційного ринку і чинники, що її визначають, а також розробляється прогноз кон'юнктури в перерізі окремих сегментів цього ринку, пов'язаних з майбутньою інвестиційною діяльністю підприємства.

3. Дослідження чинників внутрішнього середовища підприємства та особливостей, притаманних його інвестиційній діяльності. Цей етап передбачає виконання об'єктного аналізу, який передбачає такі напрямки: аналіз і оцінку фінансового стану, аналіз і оцінку виробничого потенціалу, аналіз і оцінку ринкових позицій, інтегральну оцінку підприємства.

4. Формування стратегічних цілей інвестиційної діяльності. Основні цілі інвестиційної стратегічної політики мають відображатися у відповідних критеріальних показниках: нормативних значеннях мінімальних темпів зростання капіталу, мінімальному рівні поточної доходності, максимальному рівні інвестиційного ризику, мінімальній за капіталомісткістю частці високоліквідних проектів тощо.

5. Аналіз стратегічних альтернатив та вибір стратегічних напрямів і форм інвестиційної діяльності. На співвідношення форм інвестування впливають такі чинники, як загальний стан економіки та кон'юнктури інвестиційного ринку, функціональна спрямованість підприємства, залежність від життєвого циклу підприємства, розмір підприємства. Під час вибору інвестиційних проектів проводиться оцінка їх ефективності з врахуванням чинника ризику та стратегічних напрямів формування інвестиційних ресурсів підприємства. Найважливішими аспектами інвестиційного добору проектів є: оптимізація співвідношення прибутковості та ризику, досягнення швидкішої окупності інвестицій за максимальної ліквідності проекту, забезпечення мінімального ступеня ризику за максимальної керованості проектом.

6. Розробка системи організаційно-економічних заходів з забезпеченням реалізації інвестиційної стратегії. У системі цих заходів передбачається формування на підприємстві нових організаційних структур управління інвестиційною діяльністю; створення «центрів інвестицій» різних типів; упровадження нових принципів інвестиційної культури; створення ефективної системи стратегічного інвестиційного контролінгу тощо.

7. Моніторинг та коригування розробленої інвестиційної стратегії. У процесі моніторингу виявляються відхилення від програми реалізації проекту, приймаються рішення про мобілізацію внутрішніх фінансових ресурсів, додаткове залучення коштів або припинення чи заморожування фінансування.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, розроблення стратегії інвестування та успішна її реалізація мають ґрунтуватися на оптимальних напрямках вкладення капіталу та визначення найефективніших шляхів його використання у майбутньому. Актуальність розроблення інвестиційної стратегії підприємства насамперед визначається інтенсивністю змін чинників зовнішнього інвестиційного середовища. Висока динаміка основних макроекономічних показників, пов'язаних з інвестиційною активністю підприємств, темпи технологічного прогресу, часті коливання кон'юнктури інвестиційного ринку, непостійність державної інвестиційної політики і форм регулювання інвестиційної діяльності не дають змоги ефективно управляти інвестиціями підприємства на основі лише раніше накопиченого досвіду і традиційних методів інвестиційного менеджменту.

Тому запропонований нами процес розроблення інвестиційної стратегії машинобудівних підприємств дає змогу спрогнозувати кон'юнктуру інвестиційного ринку і умови здійснення інвестиційної діяльності, обрати оптимальні варіанти інвестиційних капіталовкладень, які б найбільшою мірою відповідали цілям підприємства.

Перспективами подальших досліджень в цьому напрямку є розроблення методичних підходів до оцінки регіональних багатofункціональних комплексних програм.

1. Гайдис Н.М. *Інвестування*. – Л.: Львівський банківський інститут НБУ, 2002. – 271 с.
2. Гуторов О.І. *Інвестування*. – Х.: Харківський національний аграрний університет, 2003. – 293 с.
3. *Інвестування: Навч. посібник / Під заг. ред. д.е.н., проф. В.М. Гриньової*. – Х.: Інжсек, 2003. – 320 с.
4. Козаченко Г.В., Антіпов О.М., Ляшенко О.М., Дібніс Г.І. *Управління інвестиціям на підприємстві*. – К.: Лібра, 2004. – 368 с.
5. Майорова Т.В. *Інвестиційна діяльність*. – К.: ЦУЛ, 2003. – 376 с.
6. Мойсеєнко І.П. *Інвестування*. – К.: Знання, 2006. – 490 с.
7. Реверчук С.К., Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. *Інвестологія: наука про інвестування*. – К.: Атіка, 2001. – 264 с.
8. *Статистичний щорічник України за 2007 рік / Під ред. О.Г. Осауленка*. – К.: Консультант, 2007.
9. Тарасюк Г.М. *Управління проектами*. – К.: Каравела, 2004. – 344 с.
10. Тян Р.Б., Холод Б.І., Ткаченко В.А. *Управління проектами*. – К.: ЦУЛ, 2004. – 224 с.
11. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. *Основи інвестиційної діяльності*. – К.: Генеза, 1997. – 360 с.
12. *Шляхи підвищення інвестиційної діяльності в Україні / Під заг. ред. В.Г. Федоренка*. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2003. – 724 с.